

De meldcode

De school zorgt voor een veilige leef- en leeromgeving voor leerlingen en werknemers. De school schept een ordelijk onderwijsklimaat waarin alle betrokken weten waar ze aan toe zijn. Op school werken wij met een meldcode ter bestrijding van kindermishandeling. Het doel van de meldcode is dat het geweld stopt en er hulp op gang komt.

Veiligheid kan onderscheiden worden in de:

- **Groep:** hier gaat het erom dat de leerkracht in staat is om een veilige sfeer in de klas te creëren, waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.
- **School:** op schoolniveau wordt een veilige sfeer gecreëerd waarin het voor kinderen en volwassen prettig is om te vertoeven
- **Omgeving:** ook de omgeving draagt bij aan het realiseren van een veilige sfeer. De school is geen op zichzelf staand instituut, maar onderhoudt indien nodig relaties met instanties die belangrijk zijn voor het geven van een juiste zorgverlening aan het kind. Tevens onderhoudt de school contacten met ouders en andere contacten die ertoe bijdragen dat de leef/speel omgeving van de kinderen zo veilig mogelijk is.

Hieronder de stappen van de meldcode:

Stap 1 Signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling worden in kaart gebracht en vastgelegd. Zie bijlage 1.

Stap 2 Overleg met schoolcontactpersoon of directeur.

Stap 3 Bespreek de signalen met de ouder. Openheid over de signalen en de zorgen moet een grondhouding zijn voor iedere beroepskracht.

Stap 4 Maak de balans op: taxeer de risico's en schat in wat de aard en de ernst van het geweld is.

Stap 5 Kom tot een besluit. Al het voorgaande leidt tot het komen tot een besluit. Een mogelijkheid is om een SISA-melding of AMK-melding te doen. Dit verloopt altijd via de vertrouwenspersoon. Door leerkrachten wordt in principe niet met externe instanties (als jeugdzorg) gesproken, deze gesprekken verlopen via vertrouwenspersoon en/of directeur.

Aandachtspunt: Er wordt van verslaglegging altijd een kopie voor de school gevraagd.

Protocol vermoedens van kindermishandeling

Bij vermoeden dat er iets aan de hand is met het kind en/ of de gezinssituatie in relatie tot opvoedingsproblematiek m.b.t. geweld en kindermishandeling.

Stappenplan

Signaleren: zie bijlage 1

Tijdspad: start na 3 weken aanhoudende zorgen(starten van het informele circuit):

- De leerkracht signaleert, de leerkracht vangt signalen op, de leerkracht maakt zich zorgen over een kind, de leerkracht houdt een logboek bij.
- De leerkracht benoemt de signalen aan de ouders, deelt de ouders mede dat de signalen bijgehouden worden in een logboekje.
De mogelijkheid van SMW besproken. Ouders worden regelmatig op de hoogte gehouden.
- Zorgen met de ouders, ouders worden op de hoogte gehouden.
- De leerkracht deelt de zorgen met collega's en SMW in het informele circuit op de school.
- Het startpunt is na 3 weken aanhoudende zorgen dan komt het kind automatisch in het zorgcircuit.
- De leerkracht meldt na 3 weken aanhoudende zorgen het kind bij de IB-er i.v.m. het opstarten van het zorgcircuit.
- SMW heeft bij de signaleringsfase een ondersteunende rol.
- Bij "ernstige" gevallen, signalen voorleggen bij de ouders, SMW aanbieden, bij tegenwerking AMK raadplegen voor advies.

Verhelderen:

Tijdspad: start na aanmelding bij IB-er, na gesprekken met ouders en na informele gesprekken met collega's, stap 1 en 2 mogen maximaal 2 maanden duren(starten van het formele circuit):

- De leerkracht start dossiervorming: data, overleggen, observeren, vastleggen van gegevens. **Dit met behulp bijlage 2**
- De leerkracht(indien wenselijk samen met IB-er en SMW-er) verzamelt informatie intern/extern(consulteren van het AMK).
- De leerkracht en IB-er en schoolmaatschappelijk werk bekijken en bespreken welke mogelijkheden zijn er al(welke ingangen/contacten zijn er al).
- De leerkracht bespreekt met de ouders welke mogelijkheden wenselijk zijn.

- De directeur wordt op de hoogte gesteld van het traject.

Plan van aanpak:

Start na stap 1 en 2 nadat alle mogelijkheden zijn bekeken en besproken met de ouders.

Samen met de ouders wordt er met elkaar de keuze gemaakt voor een plan van aanpak.

- De leerkracht houdt informeel contact met de ouders en het kind i.v.m. het instant houden van de relatie.
- De directeur(school als instituut) start het formele traject(plan van aanpak) samen met de ouders, afspraken worden gemaakt, vastgelegd ondertekend en nagekomen.

Twee mogelijkheden:

1. ouders gaan vrijwillig mee in het opstarten van het gezamenlijk plan van aanpak.
2. ouders weigeren of komen de afspraken niet na.

Stappenplan bij 1: ouders gaan vrijwillig mee in het stappenplan.

Acties die de directeur(als instituut) kan ondernemen zijn:

- hulpvraag samen met de ouders op papier zetten.
- Met de ouders de eventuele ingangen die er al zijn in het gezin bespreken.
- Ouders de keuze laten door alternatieven te bespreken.
- Vooraanmelding als instituut bij de desbetreffende instantie doen SMW/jeugdzorg (de voorkeur gaat naar SMW)
- Ondersteuning bieden door samen te bellen.

Stappenplan bij 2: ouders weigeren of komen afspraken niet na:

Acties die de directeur (als instituut) kan ondernemen zijn:

- Melden aan de ouders dat de directeur (als instituut) een melding gaat doen bij het AMK i.v.m de zorgen die de school heeft.

Handelen: (als je vermoedens bevestigd zijn)

- Samen werken met de ouders is het uitgangspunt.

- Continu communiceren, contacten onderhouden met alle betrokken instanties, dit ook vastleggen in het dossier, wie doet wat en wanneer
- Tussentijds evalueren, voortgang bespreken met de ouders, de leerkracht, de IB-er de betrokken instanties.
- Als afspraken niet worden nagekomen en vermoedens blijven bestaan dan inschakelen van AMK door de directeur.

Eindevaluatie:

- met de ouders, de leerkracht, de IB-er en betrokken instanties.

Nazorg:

- Het blijven volgen van het kind d.m.v. het leerlingvolgsysteem, groepsbespreking en het dossier.
- Het blijven onderhouden van contact met de ouders.

Onderhoud:

- Borgen van het uitvoeren van het protocol.
- Evalueren van het protocol: voldoet het of moet het bijgesteld worden.
- Indien nodig het bijstellen van knelpunten in het protocol.

Voetnoot:

- Het belang van het kind blijft altijd voorop staan.
- Indien er duidelijke signalen zijn dat het belang van het kind geschaad kan worden, er kan dan een anonieme melding m.b.t. huiselijk geweld door de school als instituut gedaan worden.
- School kan altijd SMW consulteren.

De meldcode is een uitwerking van het Samenwerkingsconvenant Sisa getekend op 6 november 2015 en geldt voor alle scholen van Stichting Primo Schiedam.

Voorwoord

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enz.) Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Notaties moeten objectief genoteerd worden. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen! Om na signalering een volgende stap te kunnen zetten, is het aan te bevelen dat een instelling beschikt over een handleiding ten aanzien van kindermishandeling. De signalenlijst kan dan als bijlage aan de handleiding worden toegevoegd.

De signalen die in deze lijst vermeld worden, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Aan het einde van de lijst zijn nog enkele signalen opgenomen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik en voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd.

U kunt ook altijd overleggen met de jeugdartsen van JGZ en/of het AMK over signalen die u zorgen baren, bijvoorbeeld blauwe plekken op vreemde plaatsen.

1. Psycho- sociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling

- schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling
- regressief gedrag, bijvoorbeeld op latere leeftijd weer gaan bedplassen
- niet zindelijk op leeftijd waarvan men het verwacht

Relationele problemen

ten opzichte van de ouders:

totale onderwerping aan de wensen van de ouders

- sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- kind is bang voor ouder
- kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

ten opzichte van andere volwassenen:

- bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf
- bevriezing bij lichamelijk contact
- allemansvriend
- lege blik in ogen en vermijden van oogcontact
- waakzaam, wantrouwend.

ten opzichte van andere kinderen:

- speelt niet met andere kinderen
- is niet geliefd bij andere kinderen
- wantrouwend
- trekt zich terug in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- plotselinge gedragsverandering
- geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- labiel, nerveus
- depressief
- angstig
- passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- agressief
- hyperactief
- destructief
- niet lachen, niet huilen
- niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- schuld- en schaamtegevoelens
- zelfverwondend gedrag
- eetproblemen
- anorexia/boulimia
- slaapstoornissen
- vermoeidheid, lusteloosheid
- bedplassen/broekpoepen

2. Signalen die specifiek zijn voor de schoolsituatie

- plotselinge achteruitgang in schoolprestaties
- leerproblemen
- vaak absent
- geheugen- en/of concentratieproblemen
- faalangst
- niet willen uitkleden voor de gymles
- altijd heel vroeg op school zijn
- na schooltijd bij school blijven hangen
- stipt op tijd thuis moeten zijn
- buiten school geen contact mogen hebben met andere kinderen
- overcompenseren (opvallend extra inzet op school)

3. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- blauwe plekken
- krab-, bijt- of brandwonden
- botbreuken
- littekens

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- slechte hygiëne
- onvoldoende kleding
- onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- herhaalde ziekenhuisopnamen
- recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- traag herstel door onvoldoende zorg

Voedingsproblemen

- ondervoeding
- achterblijven in lengtegroei
- psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.)

4. Kenmerken ouders/gezin**Ouder/kind relatiestoornis**

- ouder troost kind niet bij huilen
- ouder klaagt overmatig over het kind
- ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- geweld in eigen verleden
- apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- onzeker, nerveus en gespannen
- onderkoeld brengen van eigen emoties
- negatief zelfbeeld
- steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- afspraken niet nakomen
- kind opeens van school afhalen
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- ouder met psychiatrische problemen
- verslaafde ouder

Gezinskenmerken

- 'multi-problem' gezin
- ouder die er alleen voorstaat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- isolement
- vaak verhuizen
- sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, financiële problemen, etc.
- veel ziekte in het gezin
- draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

5. Signalen specifiek voor seksueel misbruik**Lichamelijke kenmerken**

- verwondingen aan genitaliën
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina en/of anus
- problemen bij het plassen
- recidiverende urineweginfecties
- pijn in de bovenbenen
- pijn bij lopen en/of zitten
- seksueel overdraagbare ziekten

Deze verwondingen kunnen ook duiden op vrouwenbesnijdenis (met name bij Somalische meisjes) en dat is ook een vorm van kindermishandeling.

Relationele problemen

- angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder
- sterk verzorgend gedrag, niet passend bij de leeftijd van het kind (parentificatie)

Gedragsproblemen

afwijkend seksueel gedrag:

- excessief en/of dwangmatig masturberen
- angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- seksueel agressief en dwingend gedrag ten opzichte van andere kinderen
- niet leeftijdsadequaat seksueel spel
- niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- angst voor zwangerschap
- angst om zich uit te kleden
- angst om op de rug te liggen
- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- schrikken bij aangeraakt worden
- houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- geen plezier in bewegingsspel.

Aanvulling

6. Signalen specifiek voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld¹

Gedragsproblemen

- agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader. Sommige kinderen, m.n. jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan
- opstandigheid
- angst, depressie
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid, verlegenheid
- zichzelf beschuldigen
- suïcidaliteit

Problemen in sociaal gedrag en competentie

- wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- gebrek aan sociale vaardigheden

¹

- sociaal isolement : proberen thuissituatie geheim te houden en ondertussen aansluiting te vinden met leeftijdsgenoten (zonder ze mee naar huis te nemen)

Bijlage 2. Observatieformulier

Bij een vermoeden van kindermishandeling ga je eerst deze vragenlijst na om er achter te komen of je ongerustheid of zorg gegrond is.

Jongen/meisje	
Geboortedatum	
School	
Groep	
Naam Leerkracht / intern begeleider	

Sinds wanneer is het kind op school?	
Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?	
Beschrijf het opvallende gedrag	
Hoe is het contact met andere kinderen in de groep?	
Hoe is het contact met volwassenen?	
Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind?	
Hoe is de algehele ontwikkeling van het kind (verstandelijk, sociaal, emotioneel, motorisch)	
Hoe is het contact tussen kind en ouders?	
Hoe is het contact tussen ouders en leerkracht?	
Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Vermeld indien mogelijk ook de bron.	
Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?	
Wat is bekend over eventuele	

broertjes of zusjes?	
----------------------	--

Bijlage 3 Checklist

Voorbeeld invulformulier voor het verhelderen van vragen, twijfels en zorgen rond de ontwikkeling of het gedrag van een kind

Invulformulier

Ingevuld op / in de periode:

Ingevuld door:

Naam basisschool:

A. Algemene gegevens over het kind

Naam: jongen / meisje

Leeftijd: ...jaar en ...maanden

Groep:

Een-ouder-/ twee-oudergezin:

Aantal broertjes/ zusjes: leeftijd:

Informatie bij aanmelding:

Gegevens over de ontwikkeling:

- Motorische ontwikkeling:
- Verstandelijke ontwikkeling:
- Sociaal/ emotionele ontwikkeling:

B. Algemene gegevens over de basisschool

Grootte van de groep waarin het kind zit:

Hoeveel personen begeleiden deze groep:

Zijn dit leerkrachten, stagiaires, vrijwilligers of anders?

C. Algemene gegevens met betrekking tot het gedrag in de basisschool

1. Hoe verliep de gewenningsperiode?
2. Contact met de leerkracht, stagiaires, vrijwilligers of anders:
3. Contact met andere kinderen:
4. Welke positie neemt het kind aan in de groep?
5. Hoe verloopt het halen/ brengen?
6. Denk je/ weet je of het kind het naar zijn/ haar zin heeft?
7. Waarmee speelt het kind graag? Wat doet hij/ zij graag?

D. Specifieke gegevens met betrekking tot het opvallende gedrag op de basisschool

1. Welk opvallend gedrag neem je waar?
Beschrijving van dit gedrag:
2. Hoelang doet dit gedrag zich al voor?

3. Weet je een concrete aanleiding die eraan vooraf ging?
 - Binnen de basisschool?
 - In de thuissituatie?
4. Hoe vaak komt het gedrag voor?
 - O Elke keer dat het kind aanwezig is
 - O Meerdere keren op een dag, namelijk ca. ...keer.
 - O Af en toe
 - O Anders, namelijk.....
 (aankruisen/ invullen wat van toepassing is)
5. Op welke momenten en/ of in welke situaties komt het gedrag voor?
6. Hoe heb je tot nu toe gereageerd op het opvallende gedrag?
Wat was het effect?

E. Gegevens over de woon-/ thuissituatie

1. Herkennen de ouders het hiervoor beschreven gedrag van hun kind?
2. Vertoont het kind dit gedrag thuis ook?
Zo ja, hoe vaak?
3. Vertoont het kind dit gedrag ook in andere situaties?
Zo ja, welke?
4. Hoe gaan de ouders thuis om met dit gedrag?
5. Wat is het effect van de manier waarop ouders met het gedrag omgaan?
6. Hoe is de relatie van het kind met:
 - Vader?
 - Moeder?
 - Broertje(s)?
 - Zusje(s)?
7. Hoe is het contact van de basisschool met de ouder en andersom?

F. Factoren kind, ouders, basisschool

Zet de factoren op een rijtje, die van invloed kunnen zijn op het gedrag vanuit:

- het kind:
- het gezin / de omgeving:
- de basisschool

G. Vervolg

Welke stappen zou je op basis van bovengenoemde factoren kunnen nemen?

Toelichting bij het invulformulier

A. Algemene gegevens over het kind

Informatie bij aanmelding, bijv.:

- gezondheid
- bijzonderheden in de woon- of thuissituatie
- achtergrond en verwijzende instantie in geval van sociale en medische indicatie

Gegevens over de ontwikkeling:

- zie ontwikkelingsschema van het jonge kind

B. Algemene gegevens van de basisschool

C. Algemene gegevens met betrekking tot het gedrag op de basisschool

Contact met de leerkracht

- Neemt het kind zelf initiatief tot contact?
- Gaat het in op het aangeboden contact?
- Klikt het met ene leerkracht beter dan met de andere; is het duidelijk waarom?
- Aard van het contact; lichamelijk contact: verbaal contact, oogcontact.
- Veel/weinig contact.

Contact met andere kinderen

- Speelt het kind alleen/met anderen/naast anderen?
- Weerbaarheid
- Rekening houden met anderen
- Manier van contact leggen (lichamelijk, verbaal, oogcontact, via materiaal)
- Verloop van het contact (reactie ander kind)

Positie

- Leiderstype of volger
- Mate van acceptatie door anderen, populariteit.

D. Specifieke gegevens met betrekking tot het opvallende gedrag op de basisschool

Weet je een concrete aanleiding die eraan vooraf ging?

- basisschool bijv. nieuwe leerkracht ziekte van de vaste leerkracht, nieuw kind, veranderingen in de samenstellingen van de groep, nieuwe ruimte, verandering van sfeer in de groep?
- Thuis: ziekte van één de ouders, nieuw broertje/zusje, verhuizing, scheiding, problemen rond werk, geld, huisvesting?

Op welke momenten treedt het gedrag op?

(momenten van ochtend/middag)

- Bij wegbrengen door vader/moeder
- Bij het vrije spel
- Bij de kring
- Bij de gerichte activiteiten
- Bij het ophalen door vader/moeder

In welke situaties komt het gedrag voor?

(situaties in de groep)

- Bij het buiten spelen
- Bij het binnen spelen
- Bij het spelen met één kind
- Bij het spelen met meerdere kinderen
- Bij het spelen met een bepaald kind/bepaalde kinderen
- Bij het spelen met bepaald spelmateriaal
- Bij onrust in de groep
- Bij agressie in de groep
- Bij wisseling van leerkracht

Hoe reageer je als leerkracht op het opvallend gedrag?

- Afremmend, stimulerend, bestraffend etc.
- Zijn er verschillen tussen de verschillende leerkrachten?

E. **Gegevens over de woon-/ thuissituatie**

6. Antwoorden op de vragen over de thuissituatie kunnen doorgaans verkregen worden:

- Tijdens de contacten met de ouders bij het wegbrengen/ophalen
- Via huisbezoek

7. Contact leerkracht - ouders

Aard van het contact in het algemeen en met betrekking tot de vragen/zorgen rond het kind: persoonlijk/formeel, gelijkwaardig/ongelijkwaardig, vertrouwd/afstandelijk, open/met reserve.

Als het gezien de omstandigheden of de verhouding leiding-ouders (nog) niet mogelijk is om tussendoor de ouders over de thuissituatie vragen te stellen, kan er voor gekozen worden om in een later stadium dit onderdeel van het invulformulier in te vullen, bijvoorbeeld tijdens een apart gesprek met ouders (de volgende stap in het stappenschema).

F. **Factoren kind, ouders, basisschool**

Transactioneel model

Ouder(s)/leidster(s)

Kind ← → omgeving

Aard wisselwerking gezin, buurt, basisschool

Het kind heeft invloed op de omgeving.

De omgeving heeft invloed op het kind.

Kind

- Achtergrondkenmerken (leeftijd, geslacht, eigen/pleeg-/adoptiekind, plaats in gezin)
- Temperament (regelmaat biologische ritmen, stemming, wijze van reageren op nieuwe ervaringen en prikkels, vermogen zich aan te passen, mate van aandacht en afleidbaarheid)
- Erfelijke aanleg
- Biologische factoren (invloeden voor, tijdens en na de geboorte zoals medicijngebruik tijdens zwangerschap, vroeggeboorte, ziektes, handicaps)
- Intelligentie
- Ontwikkelingsfase

Ouders

- Gezondheid, welbevinden
- Karakter/temperament
- Eigen (opvoedings-) geschiedenis
- Kennis over de ontwikkeling van het kind
- Opvattingen over ouderschap (samenhangend met cultuur, milieu, opleidingsniveau)
- Opvoedingsgedrag (verzorging, emotionele ondersteuning, grenzen en regels stellen, uitleg geven)
- Verwachtingen t.a.v. het kind
- Beleving ouderschap (mate van tevredenheid met de situatie, gevoel of je een goede ouder bent)

Gezin

- Gezinsomvang en –samenstelling
- Gezinsklimaat/structuur (open/gesloten)
- Kwaliteit partnerrelatie
- SES (sociaal economische status)
- Woonruimte
- Woonomgeving
- Speelmogelijkheden
- Sociaal netwerk kind en ouders
- Ingrijpende gebeurtenissen (verhuizing, sterfgeval, nieuw broertje/zusje, zieke ouder)
-

Basisschool

- Ruimte (qua oppervlak, indeling, veilige hoekjes, akoestiek, temperatuur, hygiëne)
- Materiaal (hoeveelheid, variatie, wijze van aanbieden, bereikbaarheid, degelijkheid veiligheid)
- Leiding:
 - Aantal leerkrachten en helpers in verhouding tot groepsgrootte/groepssamenstelling
 - Deskundigheid (opleiding, ervaring)
 - Samenwerking en taakverdeling
 - Eigen (opvoedings-)geschiedenis
 - Opvattingen over (groeps-)opvoeding
 - Opvoedingsgedrag (verzorging, emotionele ondersteuning, grenzen en regels stellen, uitleg geven)
- Samenstelling van de groep (groepsgrootte, veel opvallende kinderen, sfeer in de groep, kenmerken individuele kinderen, wisselingen)

- Beleid naar ouders (mate van openheid naar ouders, respect voor de ouders, afstemming met ouders wat betreft aanpak kind)
- Bestuur
- Financiële middelen

G. Vervolg

Aan de hand van de gegevens en factoren, die hierboven beschreven zijn, en het overleg met collega's/ouders is het belangrijk te bepalen wat op korte en eventueel langere termijn gedaan wordt en met welk doel. De mogelijkheden voor handelen staan in het stappenschema.

Punt G. kan na afloop van een gesprek met ouders worden ingevuld. Ook kan ervoor gekozen worden om dit onderdeel samen met de ouders in te vullen.

Voorbeelden:

Als verdere observatie zinvol is, kan bij 'vervolg' beschreven worden wat geobserveerd gaat worden, met welk doel, wie het doet, en op welke manier.

Ligt het knelpunt voornamelijk in de instelling, bijvoorbeeld in de regels van de groep, dan kan bij 'vervolg' beschreven worden welke regels (tijdelijk) worden aangepast.